

kiinnitetään myös paljon huomiota lehdistön reaktioon ja erityisesti sen aiheuttamaan mellakkaan. Lisäksi Stewart sijoittaa Juveliuksen hankkeen sen aatehistorialliseen kontekstiin. Tässä on tietenkin erityinen rooli tuon ajan uskonnollisuudella. Stewart luotsaa lukijaa varmalla kädellä myös näissä vessissä. Hänellä on tehtävään täysin riittävä teologinen sivistys sekä tuon ajan teologisten virtausten että raamatuntutuntemuksen osalta. Hän on myös viettänyt merkittävän paljon aikaa Jerusalemissa, joten ei ole ihme, että tekstistä paistaa läpi paikallistuntemus.

Juveliuksen elämän suuren seikkailun kuvaus ei ole ainoastaan analyysiä eräästä historiallisesta kuriositeetista, vaan samalla se luottaa, mikä oli järkevää ja uskottavaa kussakin piirissä reilu sata vuotta sitten: tieteellisessä yhteisössä, yläluokkaisissa piireissä, länsimaisessa lehdistössä ja osmanien hallinnossa. Ainoastaan yliopistopiireissä Juveliuksen teoria torjuttiin varsin johdonmukaisesti, muttei niinkään periaatteellisena mahdottomuutena kuin käytännön heikkouksien perusteella. Tiukan tieteelliseen työskentelyyn sitoutunut Juvelius katsoi Raamatun salaviestien olevan täysin mahdollisia, eikä hän ollut näkemyksessään yksin. Salaviestien purkamisen edellytti, että Vanhan testamentin teksti olisi säilynyt kirjain kirjaimelta samana viestien kätkemisestä alkaen, läpi vuosituhansien. Tämäkin oli uskottavaa, paitsi fundamentalisteille, myös Juveliukselle. Lisäksi Juvelius käytti apunaan muun muassa kabbalaa, joskaan ei uskonnollisessa mielessä, vaan salaviestien purkamista avustavien vihjeiden lähteenä. Englantilaiskumppanit palkkasivat kaivauksille myös selvänäkijän varmentamaan Juveli-

uksen ohjeistusta. Uskon ja tiedon rajat suhteessa tieteelliseen tietoon hakivat tuolloinkin uusia asemia.

Tämä vertaisarvioitu tutkimus pohjaa huomattavan laajoihin lähteisiin, joihin kuuluvat lukuisat arkistot Suomessa, Britanniassa, Ruotsissa ja Saksassa. Stewart on myös käynyt läpi lähes kahdensadan lehden vuosikertoja ympäri maailman. Lisäksi käytössä on ollut huikea määrä kirjallisuutta. Lopputuloksena on harvinaisen mukaansatempaava kertomus suomalaisen eksentrikon matkasta metsämökeistä kansainvälisen huomion tikunnokkaan ja takaisin unholaan. Kirjan kieli on värikästä ja humorististakin, mutta siinä säilyy koko ajan tiukka tutkimuksellinen ote. Erityisen hauskaa on, kuinka Stewart havainnollistaa Juveliuksen salakirjoitusteoriaa kätkemällä omaan tekstiinsä salaviestin, jonka hän auttaa purkamaan. Kirjassa on huomattavan paljon kuvitusta, josta merkittävä osa on erittäin havainnollistavaa, kuten kaivauksiin liittyviä karttoja ja piirustuksia. Aivan kaikki potretit kirjan sivuhenkilöistä eivät kuitenkaan olisi kertomuksen tai historiallisen analyysin kannalta tarpeellisia.

Monin paikoin teologitaustaiselle lukijalle tulee vastaan kohtia, joissa kertomuksen taustoitus tuntuu turhan perusteelliselta joko sen vuoksi, että sisältö on tuttua, tai siksi, että se on luonteeltaan kaukana oman alan kiinnostuksen kohteista. Tämä laaja ja huolellinen taustoitaminen kuitenkin tekee kirjasta erittäin luettavan lukijan taustasta riippumatta, jopa akateemisten piirien ulkopuolella. Viitteiden määrä on pidetty kohtuullisena, kuitenkin siten, että se ei heikennä tutkimuksen luotettavuutta. Muutamissa harvoissa kohdissa jäin kaipaamaan lisäviitettä.

Stewartin uusi kirja on poikkeuksellisen viihdyttävää historian-tutkimusta yhdestä oudoimmista episodista suomalaisessa aatehistoriassa. Samalla se kuitenkin piirtää luotettavaa ajankuvaa niin Suomen suuriruhtinaskunnasta kuin yleisemmin Euroopasta ja Osmanien imperiumista. Laajan ja taustoiltaan moninaisen joukon soisi lukevan tämän monitasoisen ja -ulotteisen tutkimuksen.

Mika Vähäkangas
Missiologian ja ekumeniikan
professori
Lundin yliopisto

**JONATHAN
ADAMS & CORDELIA HESS
(EDS.)**
**Antisemitism in the
North: History and State
of Research. Religious
Minorities in the North 1.**
Berlin/Boston: De Gruyter
2020. 302 s.

Antisemitismiin eli juutalaisvastaisuuteen saatetaan suhtautua ilmiönä, joka ei ole Pohjoismaissa ajankohtainen ongelma. Vähemmistöihin kohdistuvien uhkien ja haasteiden tiedostaminen ei yleensääkään tapahdu valtaväestössä automaattisesti. Pohjoismaiden juutalaisyhteisöt ovat verrattain pieniä, minkä takia myös juutalaisvastaisuuteen voidaan asennoitua marginaalisena. Valitettavasti mielikuvat pohjoismaisen antisemitismin olemattomuudesta menneisyydessä ja nykyisyydessä eivät vastaa todellisuutta. Näitä mielikuvia murretaan tuoreessa pohjoismaisen antisemitismin historiaa ja tutkimusta käsittelevässä

teoksessa *Antisemitism in the North: History and State of Research* (2020).

Jonathan Adamsin ja Cordelia Heßin toimittama teos sisältää 13 artikkelia, joissa tarkastellaan juutalaisvastaisuuden historiaa ja aihepiiriin tutkimusta Pohjoismaissa etenkin historiallis-yhteiskuntatieteellisistä näkökulmista. Ruotsi, Tanska ja Norja ovat artikkeleissa edustetuimpina, mutta myös Suomen, Islannin, Färsaarten ja Grönlannin suhteita juutalaisiin ja antisemitismiin käsitellään yksittäisissä artikkeleissa. Teos on myös ensimmäinen laatuaan sarjassa "Religious Minorities in the North: History, Politics and Culture", jossa tarkastellaan poikkitieteellisesti ja laajasti pohjoismaisia uskonnollisia vähemmistöjä vuorovaikutuksessa valtaväestöjen kanssa.

Cordelia Heß kirjoittaa johdannossa, että teoksen tavoitteena on tuoda esiin pohjoismaisen antisemitismin tutkimusta nostamalla tarkasteluun urauurtavia viimeaikaisia tutkimuksia sekä herätellä tiedeyhteisöjä avoimien kysymysten äärelle. Heß kirjoittaa, että juutalaisvastaisuuden tutkimusta on jarruttanut väärinkäsitys, että antisemitismia olisi olemassa vain siellä, missä on juutalaisia. Heß arvioi antisemitismin tunnistamattomuuden kytkeytyvän myös eräänlaiseen pohjoismaiseen itseymmärrykseen, jossa antisemitismi nähdään pohjoismaalaiseen poikkeuksellisuuteen (Nordic exceptionalism) kuulumattomana.

Teos jakautuu kolmeen osaan, joista ensimmäisessä, "Antisemitism without Jews", käsitellään antisemitismin historiaa Pohjoismaissa. Osassa pohditaan erityisesti, millaisia tutkimusmahdollisuuksia liittyy niihin aikakausiin, jolloin maissa ei ollut juutalaisyhteisöjä tai juutalaisten maahantulo ei

ollut edes sallittua. Artikkeleissa tarkastellaan juutalaisten esiintymistä niin skandinaavisessa teatteritaiteessa ja kirjallisuudessa kuin islantilaisen politiikan ja yliopistomaailman saralla. Jonathan Adams esimerkiksi huomauttaa artikkelissaan "'Untilled Field' or 'Barren Terrain': Researching the Portrayal of Jews in Medieval Denmark and Sweden", että keskiaikaisen skandinaavisen juutalaiskuvan tutkimus on puutteellista, vaikka lähdeaineistoista ei suinkaan ole pulaa. Adams painottaakin, että keskiaikaisista lähteistä, kirjoituksista ja veistoksista maalauksiin, löytyy runsaasti materiaalia, joka osoittaa juutalaisvastaisuuden olleen läsnä keskiajan Tanskassa ja Ruotsissa ilman juutalaisten läsnäoloa.

Teoksen toisessa osiossa, "The State of Research on Antisemitism", otetaan keskeisemmin tarkasteluun pohjoismaisen antisemitismin tutkimuksen painotukset ja sokeat pisteet 1900-luvulla. Artikkeleissa haastetaan mielikuvaa antisemitismistä olemuksellisesti natsi-Saksaan liittyvänä ilmiönä ja puretaan esimerkiksi kipeäksi koettuja historianosia, jotka liittyvät holokaustin hiljaiseen hyväksyntään ja Pohjoismaista natsi-Saksalle luovutettuihin juutalaisiin. Sofie Lene Bak esimerkiksi tuo esille artikkelissaan "Chronicles of History Foretold: The Historiography of Danish Antisemitism", kuinka Tanskan juutalaisyhteisön pelastuminen holokaustilta on vahvasti maan kansalaisten kollektiivisessa muistissa eräänlaisena historiallisena onnistumisena eikä antisemitismia osata tästä syystä tunnistaa osaksi maan historiaa ja nykyaikaa. Holokaustilta pelastettujen juutalaisten tarinaa on ikään kuin hyväksikäytetty tanskalaisen kansallisen identiteetin luomisessa ja vahvistamisessa. Bak tuo esille

tutkimuksia, joissa on havaittu, kuinka Tanskan pakolaispolitiikkaa ja yleistä kansallista diskurssia maailmansotien välisenä sekä Saksan miehityksen aikana leimaa kuitenkin vahvasti muukalaispelko ja rasismi.

Suomenkin antisemitismia koskevassa Paavo Ahosen, Simo Muirin ja Oula Silvennoisen artikkelissa "The Study of Antisemitism in Finland: Past, Present and Future" havainnollistetaan, miten tutkimuksen vähäisyys on osaltaan johtanut ajatteluun, jossa antisemitismia ei tunnusteta Suomessa. Tilanne on kuitenkin kehittynyt tiedostavampaan suuntaan. Nykyisin on jo tutkimusta muun muassa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä esiintyneestä antisemitismistä ennen toista maailmansotaa, Suomen roolista holokaustissa sekä piilevästä ja esimerkiksi tiedeyhteisöissä esiintyneestä antisemitismistä.

Kirjan päättävässä kolmannessa osiossa, "Perceptions, Encounters, and the Presence of Antisemitism", käsitellään aivan pohjoisimpia juutalaisvähemmistön kohtaamia ja sionismia sekä tarkastellaan pohjoismaisen antisemitismin eroja suhteessa muun Euroopan juutalaisvastaisuuteen. Firouz Gaini johdattaa lukijan Färsaarten uskonnolliseen kenttään ja verrattain vahvaan kristillisen sionismin perinteeseen artikkelissaan "Jerusalem in the North Atlantic: The Land and State of Israel from a Faroese Perspective". Artikkelissaan "Antisemitism in the Twenty-First Century: Sweden and Denmark as Forerunners" Lars Dencik puolestaan kuvaa pohjoismaisen antisemitismin erityispiirteitä analysoimalla juutalaisvastaisuutta mittaavien kyselytutkimuksien tuloksia. Dencik esittää, että Tanskassa ja Ruotsissa korostuu niin

kutsutun klassisen antisemitismin sijasta etenkin Israel-lähtöinen (Israel-derived) antisemitismi, jonka Dencik arvioi johtuvan maiden pitkälle edenneistä modernisaation, individuaation ja sekularisaation prosesseista. Dencik ennustaa, että antisemitismi myös muissa Euroopan maissa voi kehittyä samankaltaiseksi, jos valtiot kehittyvät yleisesti samaan suuntaan kuin Pohjoismaat.

Antisemitism in the North avaa lukijalle pohjoismaisen antisemitismin tutkimuksen puutteita sekä näiden puutteiden taustoja. Teoksessa nostetaan esiin etenkin historiallisten jatkumoiden tarkastelun tärkeys ja instituutioiden tuki tutkimuksen kehittämisen edellytyksenä. Kirjan painotus on tutkimuksen arvioinnissa sekä historian ja yhteiskuntatieteiden tutkimuksessa. Teoksen kohderyhmänä voi pitää laajasti ihmistieteiden tutkijoita, mutta myös tutkimusten rahoittajia. Artikkeleista löytyy keskustuspintaa ennen muuta aihepiiriin syvällisemmin tutustuneille, mutta ne voivat tästä huolimatta olla hyödyllisiä myös lukijoille, joiden taustatiedot juutalaisvastaisuudesta ovat vähäiset. Suomalaisen lukijan näkökulmasta mielenkiintoisia ovat myös pohjoismaisten julkisten keskusteluiden monet yhtäläisyydet. Yhtenä esimerkkinä tästä voisi olla keskustelu poikien ympärileikkauksesta, johon esimerkiksi Lars Dencik artikkelissaan viittaa.

Artikkelien toistuvat havainnot diskursseista, joissa antisemitismi nähdään vuoroin epätanskalaisena tai epäruotsalaisena, auttavat ymmärtämään, miksi antisemitismin tunnistaminen ja tunnustaminen on niin vaikeaa, vaikka esimerkiksi laajat kyselytutkimukset kertovat ilmiön elinvoimaisuudesta. Antisemitismin tunnistamiseen ja

tunnustamiseen näyttävät kirjan perusteella liittyvän eräänlaisen tabun lisäksi määrittelykysymykset: kun antisemitismi määritellään olemuksellisesti klassisen antisemitismin piirteiden eli esimerkiksi rotuopin kautta, jäävät muunlaiset juutalaisvastaisuuden muodot havaitsematta. Juutalaisvastaisuuden moninaisuutta koskevista huomioista huolimatta teoksen artikkeleissa ei kuitenkaan juuri määritellä antisemitismiä. Oikeastaan vasta kirjan kymmenennessä artikkelissa ”Antisemitism in Sweden: A Neglected Field of Research” Karin Kvist Geverts kirjoittaa, kuinka tärkeä työkalu antisemitismin määritelmä on, kun antisemitismiä pyritään sekä havainnoimaan että kitkemään. Kvist Geverts nostaa artikkelissaan esiin myös hyödyntämänsä termin ”antisemitic background noise”, jolla hän kuvaa osuvasti piilevää ja varsin arkista juutalaisvastaisuutta, jota on toisinaan vaikeampaa havaita.

Antisemitism in the North onnistuu herättelemään lukijaa siihen, että juutalaisvastaisuus ei ole natsi-Saksan tuontitavaraa, vaan vanhempi ilmiö ja asenteiden summa, joka on syvällä Pohjoismaiden kristillisessä perinteessä, taiteessa, tarinoissa ja kulttuurissa. Mielikuva pohjoismaalaisesta erityisyydestä ja edistyksellisyydestä suhteessa juutalaisvastaisuuden ja rasismien ongelmaan vaikeuttaa näiden epäkohtien kohtaamista ja siten tutkimusta omassa kulttuuripiirissämme. Oman yhteiskunnan ja kulttuurin rumien puolien kohtaaminen ei ole helppoa varsinkaan silloin, kun ne sotivat omaksuttua arvomaailmaa ja ihmiskuvaa vastaan. On ymmärrettävää, että enemmistön on vaikeampaa huomata negatiivisia asenteita, jotka eivät kosketa sitä omakohtaisesti. Onneksi omia

linssejä on mahdollista puhdistaa ja näkökulmia laajentaa. *Antisemitism in the North* on teoksena juuri sellainen, joka voi auttaa tässä näkökulmien avartamisessa.

Evi Lemström, TM
Alue- ja kulttuurintutkimuksen
maisteriopiskelija
Helsingin yliopisto

PIA KOIVUNEN
Rauhanuskovaiset:
Suomalaiset maailman
nuorisofestivaaleilla.
Historiallisia tutkimuksia
281. Helsinki: Suomalaisen
Kirjallisuuden Seura 2020.
327 s.

”Väkivallan ja pelon uhka vaihtui hetkeksi riemuun, tuntemattomien hymyihin ja ystävälliseen vastaanottoon – yhdessä koettuun toivoon paremmasta tulevaisuudesta.” Sitaatti Pia Koivusen tutkimuksen yhteenvedon ensimmäiseltä sivulta (s. 261) tiivistää nuorisofestivaaleille osallistuneiden nuorten ydinkokemukset. Festivaaleille osallistuneet nuoret kokivat lapsina ja nuorina toisen maailmansodan väkivallan omassa kotimaassaan ja kuulivat hirmuteoista maailmalla. Eniten puhuttiin natsi-Saksan hirmuteoista, mutta myös Yhdysvaltojen Japaniin pudottamista ydinpommeista. Stalinin aikainen Neuvostoliitto puolestaan onnistui sulkeutuneisuutensa ja tehokkaan propagandakoneistonsa avulla peittämään monia omiin kansalaisiinsa kohdistuneita ihmisoikeusrikoksia. Nuorisofestivaaleille osallistuessaan nuoret elivät kylmän sodan mustavalkoisesti jakamassa maailmassa, minkä luomaa pelon ilmapiiriä ei kukaan halunnut kokea. Sodan loputtua useimmat varmasti toi-